

## ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 343.81(520)

*Кириченко В. Є.,  
доктор юридичних наук, професор,  
професор кафедри загальноправових  
дисциплін Харківського національного  
університету внутрішніх справ*

### ПЕНІТЕНЦІАРНИЙ ДОСВІД ЯПОНІЇ – ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Досліджується процес перебудови пенітенціарної системи Японії, успадкованої від сьогунату. Трансформація відбувалася під знаком рецепції передових європейських систем, але завжди зі збереженням власної самобутності та за умов крайнього японського педантизму.

**Ключові слова:** пенітенціарна система; реформа; Японія; злочинність; тюрма; ув'язнений; покарання.

Исследуется процесс реформирования пенитенциарной системы Японии, которая была получена в наследство от сёгуната. Трансформация проходила под знаком рецепции передовых европейских систем, но всегда с сохранением собственной самобытности и в условиях крайнего японского педантизма.

**Ключевые слова:** пенитенциарная система; реформа; Япония; преступность; тюрьма; заключенный; наказание.

**Постановка проблеми.** Проте, що система виконання кримінальних покарань та попереднього ув'язнення, яка діє сьогодні і побудована ще за радянських часів, не відповідає сучасному рівню соціально-економічного розвитку суспільства та принципам гуманізму й поваги до прав та свобод людини, автори Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України сповістили світ ще в листопаді 2012 р. [1]. Хоча ця констатація лунала певним дисонансом у контексті того, що 2003 року прийнято

Кримінально-виконавчий кодекс України, у якому законодавець намагався закласти якісно нові засади виконання покарань. Утім нині, і тут варто погодитися з концептуалістами, в Україні під реформістськими нашаруваннями фактично ховається радянська система управління виправними закладами з притаманними їй адміністративно-командними рисами, що перешкоджає належному виконанню завдань, покладених на Державну кримінально-виконавчу службу України. Тому потреба в реформуванні все ж таки залишається.

І за реформами справа не стала. Але складається враження, що мало кого цікавить власне результат, бо від самого процесу також можна отримувати зиск. У черговий раз Мін'юстом розроблено, а Кабінетом Міністрів затверджено Державну цільову програму реформування Державної кримінально-виконавчої служби на період до 2017 р. [2], а вже через рік відбулося дострокове її припинення [3]. Сьогодні настав час для нової Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої 13 вересня 2017 р. [4], що передбачає комплекс реформаторських заходів упродовж трьох років.

Безсумнівно, реформування пенітенціарної системи – це складний та тривалий у часі процес, що потребує наукового супроводу, який би дозволив забезпечити раціональне використання зарубіжного досвіду. Звісно, готуючи згадані програму, концепції, а ще раніше – Кримінально-виконавчий кодекс України, фахівці, уряд та вітчизняний законодавець спиралися на досягнення демократично розвинених країн. Проте мусимо відзначити, що використовувався досвід, в основу якого покладено виключно європоцентристське сприйняття світу. Природно, що більшість європейців переконана: «західна цивілізація» є основною рушійною силою світової історії, взірцем усього найкращого та прогресивного, що створено людством, а європейське світосприйняття є еталоном способу мислення. Разом з тим вони не помічають або відверто ігнорують надбаня та традиції інших суспільств, що становлять більшість населення планети.

Здається, уже лише те, що такий простий показник, як рівень інкарцерації (кількість ув'язнених на 100 000 одиниць населення), який у Японії є одним з найнижчих у світі, повинно було привернути увагу до досвіду країни, де встає сонце.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Однак, попри вражаючі результати в галузі боротьби зі злочинністю, які демонструє японське суспільство, зацікавленість цим феноменом у вітчизняних дослідників не є високою. В інформаційному просторі домінують науково-популярні статті [5; 6], що створюють міфи про надмірну нелюдяну жорстокість пенітенціарної системи Японії, чим і пояснюється її висока ефективність. Чого не можна сказати про американських фахівців, які системно ставляться до досліджень у цій галузі, зокрема Harvard «East Asian Legal Studies» Program («EALS»), Harvard Law School.

Але слід відзначити, що ще за часів Російської імперії стали з'являтися розвідки, присвячені японському досвіду. Це статті Р. Мірбаха про тюрму в м. Нагасакі [7] та А. Д-в'є – про в'язницю в м. Кобо, ґрунтовне дослідження М. М. Васильєва, предметом якого стали японські тюрми, при науковому керівництві відомого тюрмознавця проф. С. В. Познишева [8]. Цікавий огляд щодо токійського тюремного досвіду зроблено А. Моняковим [9]. Як це не дивно, але перші наукові студії в самій Японії з'являються лише наприкінці XIX ст. – роботи Д. Такахасі, І. Такано. Пізніше дослідження К. Кацумото, Х. Сано ознайомили японців з кримінологічними теоріями Ч. Ломброзо, Р. Гарофало, Ф. фон Ліста. І нарешті праці С. Огави, автора чинного зако-

ну про трюми. Сьогодні в російських учених, зокрема В. М. Єрьоміна, І. Б. Тьо [10], Н. А. Морозова [11], зберігається академічна зацікавленість японським досвідом. Щодо вітчизняних дослідників, то варто відзначити Є. С. Назимко [12] та ін.

**Постановка завдання.** За умов поступального реформування української пенітенціарної системи, яке не приносить бажаних позитивних результатів, відсутність зацікавленості до позитивного досвіду країни, що довела ефективність свого підходу до вирішення проблеми, не можна вважати виправданою. Дослідження японського досвіду функціонування системи виконання покарань, пов'язаного з особливостями його історичного, соціально-економічного, політичного та культурного розвитку, обумовлює певні теоретичні досягнення, його систематизацію та подальше ефективне застосування на вітчизняному ґрунті.

**Виклад основного матеріалу.** Досвід японського суспільства характеризується не тільки унікальністю та маловідомістю – йому притаманна й висока ефективність, і не лише в галузі кримінальної політики. До того ж приваблює схожість вітчизняних соціально-правових проблем з тими, які довелося долати післявоєнній Японії, просуваючись від авторитарного державного регулювання до ринково-демократичної моделі держави.

Японське право традиційно формувалося за допомогою рецепції. За часів феодалізму, після «перевороту Тайка» (645 р.) та подальших реформ, взірцем для «кодексу Тайхо» (Тайхорьо) були китайські зразки права періоду династії Тан, а вже в умовах капіталістичної реальності –

західні. Як колись китайські, так і потім запозичені західноєвропейські елементи правової системи, упроваджуючись у японське середовище, не зберегли своєї первозданності. Японська самобутність значною мірою трансформувала їх при зіткненні з місцевими традиціями. Це не означає, що транзиція правової системи шкодила японській традиції, – навпаки, синтез новацій і традицій народжував нову сутність, здатну продуктивно функціонувати задля досягнення позитивного результату.

Західні експерти майже одностайно визнають за Японією найнижчий рівень злочинності серед розвинутих країн; його коефіцієнт на початок XXI ст. у рази менший, аніж у країнах Європейського Союзу та Сполучених Штатах [13]. З точки зору рівня злочинності Японія є найбільш безпечною країною, чим небезпідставно пишаються як її очільники, так і пересічні японці. Такий стан можна пояснити багатьма чинниками: соціально-політичною стабільністю держави, справедливістю розподілення в суспільстві результатів економічного розвитку, національно-психологічними особливостями японців (груповою згуртованістю, повагою до авторитетів, міцністю родинних зв'язків тощо), – проте не менш важливою є висока ефективність функціонування системи кримінальної юстиції. Дієвим інструментом державної політики боротьби зі злочинністю в Японії є Плани щодо створення суспільства з низькою злочинністю (The Action Plan to Create a Crime Resistant Society), які приймаються урядом та неухильно впроваджуються, інтегруючись із соціально-економічними планами розвитку, державним бюджетом та законодавством.

Утім сучасна високоефективна система боротьби зі злочинністю Японії пройшла доволі непростий шлях розбудови та еволюції, звільняючись від притаманних довоєнним часам жорстоких елементів, наповнюючись гуманістичним змістом, який багато в чому і забезпечив успішність системи. Як влучно відзначив С. Оока, простий перегляд законів не може вирішити всі проблеми. Потрібен час, час і час, щоб нові правові інститути міцно увійшли в людську свідомість [14, с. 356].

Власне, японські тюрми XIX ст., утім, як і європейські, починали однаково, використовуючи загальну систему для утримання та виховання своїх в'язнів. Хаос та безлад панували у в'язницях тривалий час. І лише з відновленням Великої Японської Імперії 1868 р., а формально – з 1890 р., коли набрала чинності Конституція Мейдзі (упровадила в японський державний устрій елементи прусської політичної системи з її монархічними принципами) [15], почала зазнавати змін і пенітенціарна система. Очолив реформи тюремної справи Сігетіка Обара, якому довелося у період бакумацу – останні роки перед реставрацією Мейдзі – відсидіти за тюремними ґратами як відданому прихильнику ідей «ісін» [16, с. 24].

Розбудова прозахідного як кримінального, так і власне пенітенціарного законодавства, у Японії розпочалася в другій половині XIX ст. на ґрунті розвитку капіталістичних відносин. Розроблений 1882 р. за французькою моделлю (Code penal) Кримінальний кодекс відредаговано у 1907 р. з урахуванням німецького, бельгійського та італійського досвіду. Після цього кодекс змінювався в 1947, 1986 та 1995 рр. і досі залиша-

ється чинним [17]. Слід підкреслити, що його післявоєнні редакції зазнали відчутного впливу національної традиції, відійшовши від західних зразків, які були покладені в його основу.

Так само давнім є і Закон «Про тюрми» 1908 р., що запровадив процедуру виконання покарань у Японській Імперії. Незначний обсяг тексту закону (лише 75 статей) компенсувався Правилами його застосування та численними відомчими актами [16, с. 183]. Лише у 2006 р. його оновлено прийняттям нового Закону «Про місця утримання під вартою і поводження з ув'язненими».

Проте, як уже зазначалося, недостатньо створити нове законодавство, заснувати управління в'язницями, побудувати тюрми та укомплектувати штати – потрібен певний режим функціонування в'язниць, система принципів та методів, напрацьованих досвідом і науковою думкою. Постає потреба в системі, спрямованій на виправлення злочинців, яка б стала сукупністю засадничих правил організації тюремної справи. І в будь-якій подібній системі провідну роль відіграє питання режиму ув'язнених та їхнього розміщення в камерах.

На початку XX ст. європейським тюремним системам були відомі лише два варіанти – загальне (спільне) утримання та одиночне. Хоча дуже швидко практика довела брак цих підходів, а перемогу отримала прогресивна англо-ірландська система, яка виходила з того, що режим та умови відбування покарання протягом усього строку покарання повинні змінюватися залежно від поведінки засудженого. Але Японія, не дочекавшись завершення цих європейських перегонів, обрала ще раніше чинну у

Франції модель боротьби зі злочинністю та пішла шляхом доєднання до загальної ще й системи одиночного утримання. Точніше, спільне утримання і так було традиційним для японських в'язниць, хоча розгледіти там системність було важко. Камери надмірно переповнені, класифікація ув'язнених відсутня, правил не існувало. Тому реформаторам довелося не лише запроваджувати систему одиночного утримання, а й навести лад в установах загального утримання, що вже існували.

А вже з 1899 р., після внесення змін у чинне тюремне законодавство, почали запроваджувати систему одиночного ув'язнення. Систему, відому у світі як «філадельфійська» або «пенсильванська», яка була започаткована квакерами у м. Філадельфія у другій половині XVIII ст. [18] та вважалася більшістю європейських експертів найбільш жорстокою з відомих, бо посягала на одне з природних прав людини – мислити та розмовляти. Почалося будівництво нових в'язниць, за американськими та європейськими зразками, де цілі корпуси склалися з одиночних камер. В існуючих тюрмах тривала перебудова загальних камер, відмовлялися від їх перевантаження ув'язненими, створювалися карцери, будувалися майстерні (саме в цей час японська пенітенціарна система почала орієнтуватися на працетерапію). Але перевести всі в'язниці на одиночну систему утримання не змогли з економічних міркувань. І як тільки в статистичних відомостях тюремного управління став зростати відсоток душевно хворих ув'язнених, адміністрація збагнула свою помилку щодо захоплення одиночною системою та змушена була знайти ком-

проміс між двома системами [8, с. 1426].

До того ж система одиночного утримання не передбачала активного використання праці ув'язнених, що також не сприяло самоокупності. Тому з'явилися спроби запровадити так звану «обернську» («оборнську») систему (данина досвіду тюрми в м. Оберн (англ. Auburn) поблизу Нью-Йорка), де ув'язнені вночі утримувалися поодиноці в камерах-келіях, а вдень працювали разом, дотримуючись повного мовчання [19]. Наприкінці XIX ст. серед європейських країн ця система користувалася найбільшою популярністю у Франції. Її апологети вважали, що злочини вчиняють через лінощі, незвичність до праці, несхильність підкорятися порядку та прагнення до плотських утіх. виправити такий стан речей можна лише залученням злочинця до праці, вихованням акуратності та дисципліни. В'язниця повинна була перетворитися на робітний дім.

Утім все той же брак фінансування дозволив запровадити обернську систему лише в межах наявної матеріальної бази одиночної системи, а це становило не більше 10 відсотків. Решта припадала на загальну систему утримання в'язнів. Таке співіснування двох систем спеціально не обговорювалося, а лише констатувалося як об'єктивна дійсність у правилах застосування закону про тюрми. Треба також урахувати, що ці системи на практиці мало чим відрізнялися між собою: виснажлива праця займала увесь день, і тих негараздів, які виникали в умовах спільного проживання, скажімо, у європейських тюрмах, японській адміністрації вдавалося уникати за допомогою жорсткої дисципліни, режиму

повного мовчання і того, що в спільній камері утримувалося не більше ніж 10 засуджених.

Висновок про існування кількох систем можна зробити зі змісту оновленої у 1908 р. Інструкції щодо виконання постановлень тюремного статуту, де йдеться про обидві системи. До того ж вона містить статті, присвячені «нічним ізоляторам» (фр. «cellule d'isolement nocturne»), що дає підстави говорити про застосування обернської системи. Водночас М. М. Васильєв, який особисто ознайомився зі станом тюремної справи в Японії, відзначив, що окремі в'язниці застосовували хоча й спрощену, але все ж таки прогресивну систему на зразок тієї, яка діє в багатьох кантонах Швейцарії [8, с. 1426].

Цікавою з цього приводу є думка Р. Мірбаха, який у 1894 р., оглянувши нагасакську в'язницю, звернув увагу на рису характеру, завдяки якій японці спромоглися досягти вражаючих результатів у суспільному та державному житті: їх властивість будь-яку запозичену зовні систему розвинути до найменших подробиць та неухильно застосовувати її у всіх дрібницях. Жодна британська чи американська в'язниця не утримується в такому порядку, як японська. Представники жовтої раси, і особливо японці, знаходять найвище моральне задоволення в педантизмі. І саме певний ступінь педантизму є бажаним при безпосередньому управлінні тюрмами [7, с. 532].

Окрема сторінка в японській історії виконання покарань тісно пов'язана з імперськими амбіціями країни. Опанування колоніальним порубіжжям у багатьох країнах світу було «органічно» пов'язане з практикою застосування каторжної праці

(північноамериканські колонії, Австралія, російський Сибір тощо). Реставрована імперська влада взяла на озброєння і цей досвід. Пілотний проект було запроваджено на найпівнічнішому з чотирьох основних островів Японії – Хоккайдо, який у XIX ст. був заселений переважно айнами.

Про направлення засуджених на о. Хоккайдо замислювалися ще при сьогунаті, проте ресурсів для цього масштабного проекту не вистачало. За часів Мейдзі першим, хто висловився за примусові роботи на північному острові, був І. Томомі. Виданий на підставі його доповідної записки урядовий указ 1868 р. встановлював, що після побудови відповідних установ у землі Едзо всі ув'язнені, засуджені до заслання, будуть спрямовуватися саме туди [20, р. 141].

Зробити о. Хоккайдо центром пенітенціарної реформи запропонував один з батьків першої японської конституції та перший прем'єр-міністр – Іто Хіробумі. Політик заважував, що на острові багато землі, а злочинців можна використати для її розчищення, праці на шахтах та в майстернях. Після завершення строку каторжних робіт вони зможуть залишитися обробляти землю або бути задіяними на виробництві, стануть народжувати дітей та посприяють зростанню населення острова. Ця програма знайшла підтримку в Державній раді (Дайдзьокані), і вже 1881 р. розпочалося будівництво двох в'язниць – Кабато та Сораті. Успішна праця в'язнів Сораті на копальнях Хоронаї дала підстави для створення у 1885 р. нової в'язниці Кусіро на сході о. Хоккайдо [21, р. 20].

Праця в шахтах, копальнях, прокладення залізниць, телефонних ліній – урядовці були задоволені. За підсумками інспекції тюремної системи о. Хоккайдо у 1885 р. секретар Дайдзюкану К. Кентаро та довірена особа І. Хіробумі зазначали, що коли кількість закоренілих злочинців така значна, як зараз, витрати держави на утримання тюрем зростають неосяжно. А тому, якщо ми спрямуємо ув'язнених на необхідні роботи, і вони, не витримавши важких умов праці, будуть умирати, то скорочення їх кількості слід розцінювати як позитивний захід у справі зменшення вартості утримання в'язниць [20, р. 189]. І справді, вартість утримання знижувалася: за підрахунками фахівців, рівень експлуатації ув'язнених та їх смертності на о. Хоккайдо дорівнював показникам сталінських таборів [22, с. 153].

Водночас обмежена кількість місцевого населення обумовлювала перетворення в'язниць на політико-адміністративні центри віддаленого острова імперії. Місцеві мешканці користувалися послугами тюремних лікарень, для їх дітей у тюремних приміщеннях влаштовувалися школи, забезпечувалося поштове сполучення. До кінця XIX ст. в'язнями виправних установ Кабато, Сораті, Куріро, Абасірі та Токаті на острові побудовано дороги, мости, мережі електропостачання та всю інфраструктуру, необхідну для його заселення.

З цього часу досвід застосування терапії працею в японській пенітенціарній системі визнано корисним та економічно доцільним. Фінансова складова є визначальною при формуванні будь-якої інституції, і тюремна система Японії є лише підтвердженням цієї детермінанти.

Після Другої світової війни японська пенітенціарна система продовжувала розвиватися, консервативно зберігаючи здобутки та обережно застосовуючи нововведення, утримуючи за собою світове лідерство в боротьбі зі злочинністю і змушуючи всіх рахуватися з «японським феноменом».

Більшість західних фахівців у галузі кримінальної політики сприймають злочинність як непереборне зло, а відтак завдання держави вони вбачають в утриманні цієї соціальної вади на мінімальному рівні. Саме тому в демократично розвинутих країнах уникають словосполучення «боротьба зі злочинністю» – гасла, яке було дуже поширеним у радянській кримінальній науці. Вважається доречним вести мову про контроль над злочинністю. Проте японці переконані, що боротьбу зі злочинністю вести не лише можливо, а й конче необхідно, і мають сподівання створити суспільство, позбавлене злочинності. Більш того, звільнення країни від злочинності виступає ідеєю, яка об'єднує націю, спонукає її на великі звершення.

І дослідники, і, власне, ті іноземці, хто на собі випробував ефективність японської тюремної системи, відзначають репресивний характер та жорсткість режиму утримання, архаїчну драконівську дисципліну, безкомпромісне поводження з ув'язненими, обмежене спілкування із зовнішнім світом, закритий характер системи. Позбавлення волі в Японії має на меті прищепити ув'язненому відчуття сорому. Злочин дорівнює втраті моральності, що виправдовує самоочищення через страждання. Проте для успіху кримінальної політики в «боротьбі зі зло-

чинністю» цього замало. Г. Кларк наполягає, що японське суспільство і сьогодні можна назвати партикуляристським, тобто таким, що акцентує людські стосунки звичаєвим правом і статево-віковою ієрархією, а тому в суспільстві легко підтримується злочина і гармонія [23, с. 37].

**Висновки.** Історичний досвід формування та застосування кримінальної політики в Японії довів, що масовість і суворість покарання не є дієвим запобіжником злочинності. Японська система впливу на злочинність найбільш приваблює тим, що в ній майже ідеально вдалося поєднати відносну м'якість з високою ефективністю [24, с. 272]. Тут навіть позбавлення волі, не кажучи вже про смертну кару, застосовують лише тоді, коли вчинений злочин, його суспільна небезпека та особистість злочинця роблять це неминучим. Отже, суворість не виключається, а є конче обґрунтованою. Вітчизняна кримінально-виконавча наука повинна дійти висновку, яким бути процесу відбування покарання – максимально гуманізованим чи, навпаки, таким, що потребує посилення. Досвід доводить, що гуманність тюремного ув'язнення не завжди ви-

правдовує себе. Найнижчий рівень рецидиву має місце там, де велику увагу звертають трудове використання ув'язнених, а найвищий – там, де ув'язнення мало чим відрізняється від звичайних умов життя, де покарання зводиться лише до «позбавлення волі» в комфортних умовах.

Здається, що феномен соціально-правової стабільності японської держави криється саме в гармонійному поєднанні власного традиційного партикуляризму та прагматичного універсалізму західного зразка. На жаль, і сьогодні наші уявлення про стан справ у Країні Вранішнього Сонця є фрагментарними і залежать від багатьох чинників – насамперед традиційного європоцентризму, мовного питання, складності теми, нерозвиненості наукових зв'язків тощо. Вивчення закордонного досвіду боротьби зі злочинністю завжди є корисним, а в умовах вітчизняної криміногенної ситуації – надзвичайно потрібним. Отже, коли в японців була нагальна потреба, вони запозичували краще, педантично втілювали його у власне життя та досягали феноменальних результатів. То ж, можливо, нам також варто скористатися такою ефективною технологією?

### Список використаних джерел

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 08.11.2012 р. № 631/2012. *Урядовий кур'єр*. 2012. 14 листоп. № 209.
2. Державна цільова програма реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013–2017 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2013 р. № 345. *Урядовий кур'єр*. 2013. 28 трав. № 93.
3. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проєктів, економії бюджетних коштів : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2014 р. № 71. *Урядовий кур'єр*. 2014. 20 бер. № 51.

4. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. 22 вер. № 178.
5. Див.: Пон Ф. Японские тюрьмы. *Закон. Интернет-журнал Ассоциации юристов Приморья*. URL : [https://law.vl.ru/analit/show\\_atr.php?id=879&pub\\_name=%DF%EF%EE%ED%F1%EA%E8%E5+%F2%FE%F0%FC%EC%FB](https://law.vl.ru/analit/show_atr.php?id=879&pub_name=%DF%EF%EE%ED%F1%EA%E8%E5+%F2%FE%F0%FC%EC%FB).
6. Торопов М. Хуже, чем смерть. Чем так ужасны японские тюрьмы. *Умный журнал*. URL : <https://www.anews.com/p/70221369-huzhe-chem-smert-chem-tak-uzhasny-yaponskie-tyurmy>.
7. Мирбах Р. Тюрьмы дальнего Востока. Нагасаки. *Тюремный вестник*. 1895. № 10. С. 526-532.
8. Васильев Н. Н. Японские тюрьмы. С предисловием и под редакцией профессора Императорского Московского Университета С. В. Познышева. *Тюремный вестник*. 1913. № 5. С. 799-839; № 6. С. 1424-1462.
9. Монаков А. Японские тюрьмы *Тюремный вестник*. 1903. № 1. С. 73-80.
10. Тё И. Б. Проблемы назначения и исполнения смертной казни и других видов наказаний по уголовному праву Японии : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Владивосток, 2005. 21 с.
11. Морозов Н. А. Япония: преступность и уголовная политика / под ред. и вступ. статья В. Е. Квашиса. Санкт-Петербург : Юрид. центр – Пресс, 2016. 400 с.
12. Назимко Є. С. Особливості застосування засобів кримінально-правового впливу до неповнолітніх за законодавством Японії (матеріальний та процесуальний аспекти). *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2015. № 1 (4). С. 172-184.
13. За відомостями: World Prison Brief Data. URL : <http://prisonstudies.org/world-prison-brief-data>.
14. Оока С. Уголовное дело. Москва : Прогресс, 1987. 424 с.
15. Див. докладніше: Ярмиш О. Н., Кириченко В. Є. Зовнішні чинники в конституційному будівництві. *Вісник Національної академії правових наук України : зб. наук. пр.* / редкол. : В. Я. Тацій та ін. Харків : Право, 2014. № 3 (78). С. 95-105.
16. Уэда, Кан. Преступность и криминология в современной Японии. Пер. с яп. Под ред. Н. Ф. Кузнецовой и В. Н. Еремина. Москва : Прогресс. 1989. 256 с.
17. Уголовный кодекс Японии / Науч. ред. А. И. Коробеева. Пер. с яп. яз. В. Н. Еремина. Санкт-Петербург : Юрид. центр – Пресс, 2002. 226 с.
18. Шевцов Ю. Л. Пенсильванская (филадельфийская) тюремная система. *Белорусская юридическая энциклопедия*: В 4 т. Минск: ГИУСТ БГУ, 2009. Т. 3 : П-С. С. 22.
19. Шевцов Ю. Л. Оборнская тюремная система. *Белорусская юридическая энциклопедия* : В 4 т. Минск : ГИУСТ БГУ, 2009. Т. 2 : К-О. С. 447-448.
20. Botsman, Daniel V. Punishment and Prisons in the Making of Modern Japan. Princeton : Princeton University Press, 2005. 312 p.
21. Mitchell, Richard H. Janus-faced Justice: political prisoners in Imperial Japan. Honolulu : University of Hawaii Press, 1992. 235 p.
22. Котек Ж., Ригуло П. Век лагерей. Лишение свободы, концентрация, уничтожение. Сто лет злодеяний. Москва : Текст, 2003. 688 с.
23. Кларк Г. Сякай-но барансу га уму сэйтё: ёрёку (Рожденные социальным балансом резервы роста). Токио : Нихон кейдзай кэнкюю сэнта кахоо, 1979. № 355. С. 37.
24. Иншаков С. М. Зарубежная криминология. Москва : Норма, 1997. 374 с.

**V. Kyrychenko,**  
*Doctor of Law, Professor,  
Professor of the Department of  
General Law of Kharkov National  
University of Internal Affairs*

## **PENITENTIARY EXPERIENCE OF JAPAN – HISTORICAL AND LEGAL DISCOURSE**

The process of restructuring the Japanese penitentiary system, which was inherited from the shogunate, is explored. The process that took place under the sign of the reception of advanced European systems, but always with the preservation of its own identity and under the conditions of extreme Japanese pedantry. Unique in this experience is the ratio of borrowing and identity, which may be useful to the domestic legislator. Because Ukraine, in transit from the totalitarian past to Western democratic traditions, is moving in many ways on the path that has already passed Japan. The phenomenon of the social and legal stability of the Japanese state lies precisely in the harmonious unification of its own traditional particularism and the pragmatic universalism of the Western type. In addition, the inhabitants of the Land of the Rising Sun are convinced that the fight against crime is not only possible, but also absolutely necessary, and has the hope of creating a society that is devoid of criminality. Releasing the country from crime is an idea that unites the nation, prompting it for great accomplishments, and this is also not a problem for Ukrainians.

Mastering effective foreign experience in the fight against crime is always positive, and in the conditions of the domestic crime situation is extremely necessary. Therefore, when the Japanese had an acute need for the achievements of foreign penitentiaries, they did not hesitate to borrow the best experience, meticulously implement it in their own lives and achieve phenomenal results.

**Keywords:** *penitentiary system; reform; Japan; crime; prison; prisoner; punishment.*

*Надійшла до редакції 10.12.2018*